

Šauksmas iš anapus geležinės uždangos

Šis laiškas, tai Lietuvos katalikų pagalbos šauksmas iš anapus geležinės uždangos (rašytas 1947.09.20) ir slapta perduotas į Vatikaną tuometiniam popiežiui Pijui XII. Laiško nuorašas buvo viename privačiame archyve (gal originalas tebėra Vatikane?), kurio savininkas davė leidimą jį paskelbti. Nėra žinių, ar Vatikanas į šį skaudų prašymą reaguos, ar Lietuvos tikintieji sulaukė bet kokio — bent moralinio — atsako. Pasibaigus Tragiškojo birželio įvykių paminėjimams, verta šį laišką atidžiai perskaityti ir susimąstyti. (Redakcija)

Lietuvos Respublikos Rymo katalikų laiškas Šv. Tėvui Pijui XII Vatikane

Šv. Tėve, katalikų Ganytoju. Mes, Lietuvos Respublikos Romos katalikai, šaukiame Jūsų Šventenybės užtarpim. Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus pavedimu, esi visų mūsų katalikų Vadas ir Ganytojas. Naikinami, terorizuojami, alkani, nuogi, kraujuose paplūdę, likę be jokių net žmoniškų natūralių teisių, nuo pasaulio visiškai izoliuoti, prašome Jūsų globos ir pagalbos. Gyvename aštuntus teroro ir smurto okupacijos metus. Gyvybės kaina perduodam jums savo tautos kancijų istorijos našta, rodydami XX amžiaus bedievybės-komunizmo gėdą, demaskuodami pasaulio akys niekšingąjį melą apie Tarybų Sąjungoje religijos laisvę. Kol bausis okupanto smurtas mūsų nepasmaugė, rašome tikrąją tiesą, savo tautos žiauriąją tragediją. Šis raštas yra mūsų Tėvynės mirties testamentas.

Mūsų Tėvynė Lietuva Vytauto Didžiojo laikais buvo didelė ir galinga. Varnos mūšyje gindami krikščionybę, sulaukė turkų veržimais į Europą. Mūsų graži kalba yra vienintelė senovės indų senakrito liekana. Mūsų šalis nėra turtinga, bet darbščiu lietuvių rankomis ji išmaitino ir aprėdė savo žemės vaikus. Baltijos jūra švelniai skalauja mūsų žemės pakraštį. Mus beveik iš visų pusių supa nekatoliškos tautos. Rusų carų imperializmas šimtmetinėse kovose mūsų ramią tautą naikino ir siaubė, kol susidėjo su prūsais ir austrais, padalino mūsų kraštą. Caras jėga norėjo mus surusinti ir slavoslavinti. Pusę šimtmečio buvo uždraudęs lotynų raides, spaudą, kad mes įpras-tume prie rusiško rašymo. Nuostabiai atspari buvo mūsų tauta. Trys didieji sukilimai kardu ir ugnimi buvo sutriuškinti. Jokie pažadai, aukštos vietos lietuviu neuvi-lojo. Knygnešiai iš užsienio slapta nešė lietuvišką knygą. Rusų surengtomis Kražių skerdynėmis stebėjosi visas pasaulis, kur lietuvių tauta parodė meilę Katalikų Bažnyčiai ir Tėvų žemei.

Po Didžiojo karo mus užplūdo iš visų pusių bolševikų-azijatų ordos. Kol tapome laisvi, tuokiantis jaunuosius turėję paguldėti savo galvas. Laisvoje Tėvynėje nebepriskaitėme pilnų trijų milijonų žmonių. Per 23 laisvės metus ne tik kad toli palikome rytų kraštus, bet konkuravome ir su Vakarais. Deja, 1939 metais pasaulinis karas iš visų pusių apsupo mūsų ramią ir darbščią tautą. Per Lenkiją vėl priartėjo 200 milijonų azi-jatų-bolševikų. Iš karto tik bazės, o vėliau visiškai okupė-

cija. Trys milijonai prieš 200 milijonų galėjome tik mirti už laisvę. Laimingi tie, kurie mirė ir nemato, kas dabar Tėvynėje vyksta. Šv. Tėve, at-leisk mums, kad mes, gyvieji, pavydime mirusiems. Ką mes išgyvenome, jokia žmogaus vaizduotė nėra to sukūrusi ir negali sukurti. Tai primena didžiausius totorių antplū-džius.

Iš mūsų atėmė ne tik žemę, namus, sunaikino miestus, vienkienes, bet atėmė net ir minties laisvę, protavimą. Mus pavertė visiškai dvasios vergais. Mūsų kultūrą pasuko mažiausiai šimtmečių atgal. Mes turime tikėti praeito amžiaus visokiomis nesąmo-nėmis, kurias senai persir-gome. Žiūrėdami į apipyl-siusius okupantus, mes turime tikėti, kad pas juos visko yra, kad tik pas juos tėra kultūra, kad visame pasaulyje badas ir vargas, kad tik jų dėka mes dabar geriausiai gyvename, nors mūsų vaikai jau užmiršo, kad yra cukrus, mėsa, sviestas. Okupantai išrinko mums „seimą“ buvusių vagių, sve-timtautių, girtuoklių, įvairių pereinamųjų, avantiuristų sudėty. Tiek kandidatų, tiek „seim-o“ narių. Patys juos įstatė, patys surašė ir su durtuvais varė už juos „balsuoti“. Mus, išdidžią lietuvių tautą, Dieve, kokios baisios buvo dienos. Į debesis lėkė balsavimo patal-pos. Šalia urnų kraujo upeliai tekėjo. Žemė krauju pasruvo. Kas laisvės ragavo, vergijo ne-bus. Tas nevertas laisvės, kas negina jos. Patrijotai, ne-pergyvendami tos dienos, pa-tys krito durtuvais persiverda-mi širdis. Nuo okupantų tan-kių, lėktuvų užmojo dundėjo mūsų miestai ir kaimai. O vis dėlto neabsavome. Okupantų melas perviršijo visoki įsivaiz-davimą. Jie paskelbė mūsų „vienbalsį“ prašymą įsijungti į Tarybų Sąjungą. Tai buvo smurto ir gėdos valanda. Šv. Tėve, kada okupantas su savo tankais ir durtuvais mus pri-dusino, tai mūsų žemė, ak-menys, uolos šaukė prieš bai-siąją klastą. Audros su per-kūnijomis griaudė ir drebi-no žemę. Prieš tą baisųjį melą. Tos baisios dienos tokius lietuvių Sibiro katorgose pra-žūdė. O vis dėlto, mes di-džiojame, kad laisvę labiau mylime, kaip savo gyvybę.

1941 metų birželio mėnesį per tris dienas be teismo, be tardymo, sugaudė su vaikais, seneliais, ligoniais apie 40,000 lietuvių, sukimšo į galvijinius vagonus ir be duonos karnio, be vandens išvežė į Sibirą. Tos trys dienos lietuviams liks amžiams siaubo dienomis. Mes pamatė matėme pakele-se išmetamus senelių lavonus, naujagimius kodikius. Ir šian-dien mūsų ausyse skamba

alpstantųjų vagonuose prieš-mirtinės giesmės gaidos. Mūsų akys matė bučiuojan-tius paskutinį kartą šventąją Tėvų žemę. Tai matėme patys. Žiūrėjome į dangų ir lūpos šnabzdėjo Galybių Viešpačiui priesaiką — Laisvė arba mirtis. Anų metų okupacijos balansas — daugiau kaip 100,000 aukų.

Po to seka vokiška, o dar vėliau sugrįžta azijatiška oku-pacija. Kėčiame naujos azi-jatų okupacijos ketvirtus me-tus. 1940-41 metų okupacija tik šešėlis prieš dabartinį smurtą. Tada buvo tik gaiva-liškas siautimas, dabar gi jau ir planingas tautos išnaiki-nimas, surusinimas. Tam tiks-lui įgyvendinti skiriamas maždaug 10 metų laikotarpis. Dar 6 metai ir mūsų tautos neturi būti.

85% lietuvių tautos yra Ry-mo katalikai. Religijos įtaka buvo ir yra labai stipri. Mūsų tautoje yra ypatinga pagarba reiškiamą šv. Marijai. Anot Pijaus XI, Lietuva yra Marijos Žemė. Mūsų krašto pakele-se labai daug kryžių-smūtkelių. Tai tautos kancijos simbolis. Bolševizmas gerai žino, kad kol nepakirs religijos įtakos, tol tauta bus atspari. Todėl re-ligijai ir tenka smarkiausias smūgis. Pagal bolševikų vadus religija taip priešinga bolše-vizmui, kaip vanduo ir ugnis. Todėl prieš karą Tarybų Są-jungoje buvo panaikintos visos religijos ir jų papročiai. 1943 metais susidarė naujos aplin-kybės. Užsienio opinijai patai-syti oficialiai buvo leista reli-gijos kulto laisvę, ypač pra-vooslavų bažnyčiai. Svarbiau-sias motyvas — per Maskvos patriarchą sujungti įvairių tautų (bulgarų, graikų, ru-ty munų ir pan.) pravoslavus, sustiprinti pravoslavizmą šven-tuo būdu plėsti tose tautose savo įtaką. Laikinai leisdami religijos kultą, jie apsidraudė, kad religija tarnautų tik ko-munizmo sustiprinimui ir im-perializmo įtakai svetur. Nau-jai paskirti pravoslavų šven-tikai vargu kuo skiriasi nuo NKVD žvalgybos agentų. Jų pareiga per cerkvę praversti valdžios mintis, pranešinėti žmonių nuotaikas ir nurodyti nepatikimuosius. Klausant valdžios mintis, pranešinėti žmonių nuotaikas ir nurodyti nepatikimuosius. Klausant valdžios mintis, pranešinėti žmonių nuotaikas ir nurodyti nepatikimuosius. Klausant valdžios mintis, pranešinėti žmonių nuotaikas ir nurodyti nepatikimuosius.

Stalino konstitucija duoda tik religinio kulto apeigų lais-vę ir tuo pačiu garantuoja visišką antireliginę propagan-dą. Antireliginę propagandą valstybė varo visu savo apar-ato pajėgumu. Religija viešai gali praktikuoti tik religinio kulto apeigas, o religinės pro-

Richardo Šileikos nuotrauka.

pagandos vesti visiškai ne-leidžiama. Todėl ir šiandien Tarybų Sąjungoje net pravo-slavai neturi religinės spaudos ir pamokslų beveik nėra, išskyrus religinį kalendorių. Religinį, filosofinių knygų, laikraščių visai nėra ir negali būti. Iš užsienio religinė kny-ga taip pat neleidžiama. To-kiu būdu religija negali plė-s-tis, pasidalinti naujomis min-timis ir naujoji karta negali naujojo mokslo šviesoje pilnai pažinti religijos. Visų pakrai-pų pasauliniai mokslai toli prašoks savo metodais ir paty-rimais senus religinius meto-dus. Anot bolševikų, praeis ke-liolika metų, seniai išmirs, o jaunimas, matydamas religi-jos atsilikimą moksle, nepa-žangumą moksle, savaimė nuo religijos nusigręš. Tas jų sam-protatavimas, kiek praktika rodo, yra teisingas, nes moks-lo, meno, spaudos bendradar-biavimas yra būtina priemonė, kad kokias pažangas. Tokia re-liginio kulto apeigų laisvė tai-ko ir Lietuvai. Katalikų kuni-gai turi būti žvalgybos agentai atskirti nuo Romos, visur tal-kininkauti valdžiai, vienu žodžiu, būti valdžios reikalų įrankiu. Lietuvių katalikai su-tuo nesutiko. Prasidėjo baisus terorizavimas, naikinimas. Šis teroras yra slaptas, oficialiai viskas tvarkoje, bet praktika yra baisi. Ir kada kalba Mask-vos aukštieji politikai, yra ma-lonu ir gera klausytis, kai tuo tarpu slapta duodami kiti nurodymai. Ir kuo valdininkas bus religijos atžvilgiu žiau-resnis, tuo jis geresnis. Joks įstatymas jo nevaržo. Vie-vas yra savotiškai rusiškas, panašus į Leną. Pravoslavų bažnyčia yra tik žvalgybos įstaiga po religijos iškaba.

1. Tautinė bažnyčia. Jau nuo 1944 metų daroma didžiausias spaudimas įsteig-ti tautinę bažnyčią, panašiai, kaip padarė atimtoje iš Lenki-jos Ukrainos dalyje. Pažadais, intrygomis, pagaliau baisiais šantažais ir suėmimais, gundė ypač veiklesnius kunigus, kad

jie pradėtų vesti propagandą prieš bažnytinę vyriausybę, neva už jos neveiklumą, keltų naujų bendradarbiavimo min-tių, ir tuo sudarytų aktyvistų būrėlių, — tautinės bažnyčios branduolių. Tuo patiu laiku valdžios spauda nuolat rašo apie Popiežiaus išdavystes — Roma yra tautų išgamų, bude-lių landynė. Popiežius buvo ir yra lietuvių tautos išdavikas, Popiežius yra tautų ir Lietu-vos laisvės priešas nr. 1 ir t.t. Lietuvos tikintieji išklauso, nes tai privaloma, bet nieko negirdi. Bendrininkų nesusi-randa.

2. Angažavimai žvalgybos darbams.

Žvalgyba nuo pat pirmųjų dienų rinko ir renka kunigų „Nusikaltimus“ tiek politinius, tiek moralinius. Tie „nusikal-timai“ labai platus. Yra pa-kankama, kad giminėje yra kas nors valdžiai netvarkoje. Arestui užtenka, kad ir prieš 10 metų dirbai katalikų aki-koje ir t.t. Žvalgybos agentai, turėdami „duomenis“, aplanko kunigą ir iškart įvairių gė-rybių pažadais, vėliau šan-tažais, įvairiais „nusikalti-mais“ ima terorizuoti. Taip daro kartais net ištisus mė-nesius, kol pakerta vaią. Ne-paložtantieji dažnai iš nakties pražūna, kaip ugnyje. Pado-resniems kunigams kankinda-tyra baisi. Ir kada kalba Mask-vos aukštieji politikai, yra ma-lonu ir gera klausytis, kai tuo tarpu slapta duodami kiti nurodymai. Ir kuo valdininkas bus religijos atžvilgiu žiau-resnis, tuo jis geresnis. Joks įstatymas jo nevaržo. Vie-vas yra savotiškai rusiškas, panašus į Leną. Pravoslavų bažnyčia yra tik žvalgybos įstaiga po religijos iškaba.

2. Tautinė bažnyčia. Jau nuo 1944 metų daroma didžiausias spaudimas įsteig-ti tautinę bažnyčią, panašiai, kaip padarė atimtoje iš Lenki-jos Ukrainos dalyje. Pažadais, intrygomis, pagaliau baisiais šantažais ir suėmimais, gundė ypač veiklesnius kunigus, kad jie pradėtų vesti propagandą prieš bažnytinę vyriausybę, neva už jos neveiklumą, keltų naujų bendradarbiavimo min-tių, ir tuo sudarytų aktyvistų būrėlių, — tautinės bažnyčios branduolių. Tuo patiu laiku valdžios spauda nuolat rašo apie Popiežiaus išdavystes — Roma yra tautų išgamų, bude-lių landynė. Popiežius buvo ir yra lietuvių tautos išdavikas, Popiežius yra tautų ir Lietu-vos laisvės priešas nr. 1 ir t.t. Lietuvos tikintieji išklauso, nes tai privaloma, bet nieko negirdi. Bendrininkų nesusi-randa.

3. Kunigų sekimas. Kiekvieną kunigą seka kele-tas asmenų. Iš aplinkinių na-mų sekama, kas pas kunigą už-eina, su kuo kunigas susitiko. Kur tik kunigas dažnai už-eina, būtinai angažuoja ką nors iš tų namų, kad sužinotų, kas yra kalbama. Bažnyčioje sakomus pamokslus seka kele-tas agentų, kurie, vienas an-tro nepažindami, turi duoti platus konspektus. Vargas tam šnipui, jei konspektai ne-sutinka ir būtų surastas kurio nors švelnumas. Net gatvėje kunigo užkalbintas asmuo nė-ra saugus.

4. Kunigų mokesčiai.

Kunigas turi mokėti valdžiai pajamų mokesčius — klebonai — maždaug iki 100,000 rub-lių, vikarai — iki 50,000 rub-lių metams. Klebonų mokesčiai maždaug lygus aukštos kate-gorijos 10 valdžios tarnautojų metinei algai. Mokesčių nesu-mokėjus, išieškoma prievarta. Sumokėti neįmanoma, nes ti-kinantieji ir norėdami pagalbel-ti negali. Jie normaliai gauna atlyginimą, kuris lygus de-simtai daliai tokio atlyginimo, kad badu nemirtų. Gyvena išparduodami reikalingiausius daiktus. Už mokesčių ne-sumokėjimą daugumai ku-nigų aprašoma ir išparda-vinėjama asmeniniai ir net bažnytiniai daiktai. Parduo-dami valdiškomis kainomis daiktus, nepadengia ir kelin-tos dalies mokesčių. Dėl liku-sių mokesčių įstatymai leidžia mokesčio siųsti viešiesiems darbams. Bijodami žmonių keršto, šio metodo pakol kas dar nepraktikuojama.

5. Įvairūs suvaržymai.

Oficialiai kunigas lygus vi-siems piliečiams. Tačiau vie-tose įstatymais jis dešimte-riopai turi mokėti už elektra, butą ir t.t. Pramoninių prekių jam visai nėra. Daug kur ir duonos kortelės atimamos. Panašūs dalykai, tik dar stip-riau taikomi, visiems bažny-čios tarnautojams.

6. Valstybinės paskolos.

Kasmet reikia pasirašyti, neva laisvu noru, valstybinę paskolą. Valdžios tarnauto-jams norma yra vieno mėnesio alga. Kunigams — paprastai siekia iki 50,000 rublių. Iš-kviečia į vykdomąjį komitetą ir ten žvalgybininkas primena su ginklu rankoje — arba tiek ir tiek, arba Sibiras, nes esi toks ir toks „nusikaltėlis“ ir t.t.

vokacinių tikslu arba reika-lavimas, kad kunigas išduotų išpažinties paslaptis. Žvalgy-bai nieko nėra švento. Baž-nyčios atžvilgiu ji absoliuti valdovė, tik su viena sąlyga, kad viskas vyktų slapta, be skandalo. Ir jei tas, kuriam pasiūlo žvalgybos tarnybą, kam nors pasisakytų, pagal bolševikinius įstatymus yra baudžiamas 8 m. katorgos, nes įstatymai leidžia po pasi-kalbėjimo paimti parašą, kad šios paslapties, kaip valsty-binės, niekam nepasakys. Ta-čiau kunigai yra ypatingai at-sparūs. Šimtus jų ištrėmė į katorgą. Žmonės kunigais pa-sitiki, ir valdžia, pajungus ku-nigą, daug ką sužinotų. Kuni-gas, praradęs savo sąžinę būtų dar labiau pajungiamas valdžios tikslams. Žemesnieji bažnyčios tarnautojai ne kiek nemažiau kencia nuo panašių provokacijų.

7. Kunigų sekimas.

Kiekvieną kunigą seka ke-le-tas asmenų. Iš aplinkinių na-mų sekama, kas pas kunigą už-eina, su kuo kunigas susitiko. Kur tik kunigas dažnai už-eina, būtinai angažuoja ką nors iš tų namų, kad sužinotų, kas yra kalbama. Bažnyčioje sakomus pamokslus seka ke-le-tas agentų, kurie, vienas an-tro nepažindami, turi duoti platus konspektus. Vargas tam šnipui, jei konspektai ne-sutinka ir būtų surastas kurio nors švelnumas. Net gatvėje kunigo užkalbintas asmuo nė-ra saugus.

8. Kunigų mokesčiai.

Kunigas turi mokėti valdžiai pajamų mokesčius — klebonai — maždaug iki 100,000 rub-lių, vikarai — iki 50,000 rub-lių metams. Klebonų mokesčiai maždaug lygus aukštos kate-gorijos 10 valdžios tarnautojų metinei algai. Mokesčių nesu-mokėjus, išieškoma prievarta. Sumokėti neįmanoma, nes ti-kinantieji ir norėdami pagalbel-ti negali. Jie normaliai gauna atlyginimą, kuris lygus de-simtai daliai tokio atlyginimo, kad badu nemirtų. Gyvena išparduodami reikalingiausius daiktus. Už mokesčių ne-sumokėjimą daugumai ku-nigų aprašoma ir išparda-vinėjama asmeniniai ir net bažnytiniai daiktai. Parduo-dami valdiškomis kainomis daiktus, nepadengia ir kelin-tos dalies mokesčių. Dėl liku-sių mokesčių įstatymai leidžia mokesčio siųsti viešiesiems darbams. Bijodami žmonių keršto, šio metodo pakol kas dar nepraktikuojama.

9. Bažnyčios mokesčiai.

Kiekviena bažnyčia turi su-mokėti valstybei mokesčius. Už pastatą ir šventorių mė-tam tenka net iki 50,000 rub-lių. Yra didžiausia našta, kai reikia surinkti iš tikintųjų tokias sumas, kurie patys vos gali pragyventi. Vargas būtų kunigui, jei iš sakyklos pra-neštų apie tokius mokesčius. Tai irgi pusiau slapta daly-kas, kaip ir viskas Tarybų Sąjungoje. Nesumokėjus apra-šomas inventorius ir net uždaroma bažnyčia. Kitų re-ligijų jau yra uždarę baž-nyčių.

10. Religinė spauda.

Nežiūrint milžiniškų pa-stangų, jos visai nėra. Net ne-mažiausios maldaknygės ne-leidžiama spausdinti. Yra tik valdžios spauda, kurioje be neigiamų dalykų, nieko teigia-mo apie religiją nėra. Vargas tam, kas bandytų iš sakyklos atsakinėti į laik-raščių puolimus. Dogmatiniai pamokslai dar šiaip taip pa-kenkami, apologetiniai ir is-toriniai yra labai įtariami ir rizikingi. Religinės krikščio-niškos filosofijos, gamtos — is-torijos ir religijai palankios poezijos knygos yra surinktos ir sunaikintos. Juodojoje rin-koje religinė knyga yra bran-genybė. Visokia religinė, tau-tinė mintis perduodama tik gyvu žodžiu ir slaptomis. Poe-tai griežčiausiai baudžiami už religinių giesmių kūrybą. So-listams nevalia bažnyčioje gie-doti.

11. Religinis menas.

Religinis menas, skulptūra, tapyba ir t.t. visose mokyklose uždrausta. Dailininkai dirba tik slapta. Viskas, kas buvo religinio viešai išstatyta mu-ziejuose, meno galerijose, iš-i-mama. Tėra tik „tarybinis“ menas ir dailė.

12. Mokykla.

Net nuo vaikų darželių ve-dama antireliginė akcija. Ti-kinantieji mokytojai pakentiami tik dėl kadru stokos.

7. Draugijos

Jokioj visuomeninėj organi-zacijoj kunigas neturi teisės dalyvauti. Bažnytinės, visuo-meninės ir net labdaros orga-nizacijos visai neleidžiamos, nes oficialiai Tarybų Sąjun-goje to visai nėra ir negali būti. Nedarbingieji, pagal įsta-tymus, turi gauti pensiją, tačiau praktikoje milijonai el-getauja. Tik kai kur seniams invalidams duoda pensijas 80 rublių mėnesiui, tai yra tiek kiek slaptojoj rinkoj kainuoja 2 kg. duonos. Todėl šelpiama tik slaptomis.

8. Visiškas kunigo izolია-vimas.

Joks kunigas negali val-diškoje įstaigoje ir įmonėje gauti vietą. Privatių įmonių nėra. Su religiniais patarnavi-mais ligoninėse neleidžiama. Ligoninėse aptarnaujama tik slapta. Būtų didžiausias skan-dalas, jei kunigas, nors ir pri-vačiu reikalu, atsilankytų mo-kykloje. Bet kokios profesijos viešai neleidžiama. Tikybinės šventės visai nešvenčiamos. Tėra tik valstybinės nedarbo dienos. Apakritai, kunigai iš viešo gyvenimo visai izoliuoti. Net tie namai, kur jis apsilan-ko, yra įtariami. Joks vald-žnininkas negali užteiti pas ku-nigą, išskyrus tarnybinio rei-kalo ar šnipinėjimo atvejus.

9. Bažnyčios mokesčiai.

Kiekviena bažnyčia turi su-mokėti valstybei mokesčius. Už pastatą ir šventorių mė-tam tenka net iki 50,000 rub-lių. Yra didžiausia našta, kai reikia surinkti iš tikintųjų tokias sumas, kurie patys vos gali pragyventi. Vargas būtų kunigui, jei iš sakyklos pra-neštų apie tokius mokesčius. Tai irgi pusiau slapta daly-kas, kaip ir viskas Tarybų Sąjungoje. Nesumokėjus apra-šomas inventorius ir net uždaroma bažnyčia. Kitų re-ligijų jau yra uždarę baž-nyčių.

10. Religinė spauda.

Nežiūrint milžiniškų pa-stangų, jos visai nėra. Net ne-mažiausios maldaknygės ne-leidžiama spausdinti. Yra tik valdžios spauda, kurioje be neigiamų dalykų, nieko teigia-mo apie religiją nėra. Vargas tam, kas bandytų iš sakyklos atsakinėti į laik-raščių puolimus. Dogmatiniai pamokslai dar šiaip taip pa-kenkami, apologetiniai ir is-toriniai yra labai įtariami ir rizikingi. Religinės krikščio-niškos filosofijos, gamtos — is-torijos ir religijai palankios poezijos knygos yra surinktos ir sunaikintos. Juodojoje rin-koje religinė knyga yra bran-genybė. Visokia religinė, tau-tinė mintis perduodama tik gyvu žodžiu ir slaptomis. Poe-tai griežčiausiai baudžiami už religinių giesmių kūrybą. So-listams nevalia bažnyčioje gie-doti.

11. Religinis menas.

Religinis menas, skulptūra, tapyba ir t.t. visose mokyklose uždrausta. Dailininkai dirba tik slapta. Viskas, kas buvo religinio viešai išstatyta mu-ziejuose, meno galerijose, iš-i-mama. Tėra tik „tarybinis“ menas ir dailė.

12. Mokykla.

Net nuo vaikų darželių ve-dama antireliginė akcija. Ti-kinantieji mokytojai pakentiami tik dėl kadru stokos.

Šauksmas iš anapus geležinės uždangos

Atkelta iš 1 pl.

Pamaldų laiku būtina daromos paskaitos, iškylos, viešieji darbai. Ir vargas neatėjusiems — jie negaus stipendijos, vėliau — geresnės tarnybos. Kiekvienoje paskaitoje mokytojas privalo skirti kelias mintis antireliginei — tarybinei propagandai. Tautinių dalykų mokykloje yra šiek tiek daugiau tik dėl propagandos. Tačiau istaigose ir imonėse praktiškai viešpatuoja okupantų rusų kalba. Lietuvos istorija baigiausiai klastojama. Kiekvienas pasaulinis įvykis perduodamas pagal Maskvos nurodymus. Ir taip nuo vaikų darželio „geras“ mokymas yra tik tarybinis, tai yra tas, kuris nesigali net tėvų išduoti, jei jie yra kitokių pažiūrų. Gamtos mokslai perduodami darvinizmo dvasioje, neįtūrinant, ką kalba naujųjų mokslų patirtis.

13. Kunigų seminarijos. 1944 m. buvo trys kunigų seminarijos. Nors visos patalpos karo reikalamis iki šiai dienai nėra atimtos, tačiau 1946 m. dvi uždare, leidami auklėjimams persikelti į Kauno kunigų seminariją. Tais metais visi lietuvai nustatė 50 auklėtinių kontingentą, kitus, apie 200, išvaikė. Yra šimtai tvirtinimų, kad auklėtinių skaičių sumažins iki 60. Tokiu būdu visi lietuvai metams tectų 8 nauji kunigai, kai tuo tarpu per metus išmirsta nuo 25-30 kunigų, nekaitant suimamų. Jau dabar yra daug parapijų, kuriose iš eilės yra suimti 3-4 klebonai. Kartais 2-3 parapijas aptarnauja 1 kunigas. Kur buvo normaliai 2-3 kunigai, šandien geriausiu atveju — 2. Seneliai invalidai kunigai pašaukti į aktyvią tarnybą ir aptarnauja kartais net dvi parapijas. Kunigų seminarijos išlaikomos tik tikinčiųjų aukomis.

14. Bažnyčios statyba ir remontas.

Karas Lietuvoje sunaikino ar smarkiai apardė apie 100 bažnyčių. Apie jų atstatymą nėra nei kalbos. Visos medžiagos tėra tik valdžios žinioje, o ji bažnyčioms nieko neatleidžia pirkti. Kas daroma, tai tik slapčiai ir tai pasakiškomis kainomis. Daug kur žmonės meldžiasi laikinose pašiūrose.

15. Valdiški komitetai.

Valdžia pravoslavų pavyzdžiu nori panaikinti bažnyčios ir kanonų nustatytus bažnyčių palaikymo komitetus, o jų vietoje įsteigti valdiškus, vadinamus „dvacatkomis“. Lietuvos bažnyčios reikalus tvarko bažnyčios reikalus tvarko tiktybos reikalams prie ministrų kabineto igaliojinius Gailevičius, buvęs žvalgybininkas, partijos narys. Toks dvidešimties komitetas turėtų būti prie igaliojinių apskrities ir prie kiekvienos bažnyčios. Dalį komiteto skiria valdžia, kitą dalį tik tvirtina. Jokių statutų, instrukcijų apie komiteto veiklą, pareigas ir teises valdžia neduoda. Sudarius komitetą ir valdžiai jį užtvirtinus, komitetas sudaro su valdžios vykdomoju komitetu sutartį dėl bažnyčios nuomos. Tokiu būdu jau nebe vyskupas ar klebonas yra bažnyčios tvarkytojas. Šis komitetas gali bažnyčią uždaryti, nepriimti ar nušalinti kunigą. Svarbiausia, kad šio komiteto narius žvalgybai yra lengviau užgąžuoti. Katalikų bažnyčia grietėtai atsisakė panašius komitetus steigti. Tuo klausimu antri metai eina žiauri kova.

16. Suimtųjų likimas.

Sovietų tvarkos niekas negali suprasti, neišgyvenęs Sovietų Sąjungoje bent poros metų. Yra oficialūs ir nerašyti įstatymai. Oficialiai viskas gražu. Didžiausio palankumo įstatymai yra pilietinio atžvilgiu. Tačiau oficialūs įstatymai taikomi daugumoje tik partietams, o nerašyti — visiems kitiems. Nerašyti įstatymai kai kam suteikia visišką savivalę. Tie, kurie normalioje santvarkoje buvo persekiojami kaip vagys, plėšikai, žmogžudžiai, visokie įvairių tautų pereinėjai, dabar yra aukšti pareigūnai, okupantų geriausi bendradarbiai. Apskritai, Tarybų Sąjungos santvarkoje vagys yra beveik nebaudžiami. Svarbu jų politinis įsitikinimas ir ištikimumas. Vargas patekusiems į jų rankas. Joks įstatymas suimtojo negina. Nieko nereikia nekaltumas. Tortura privers prie visko ir prisipažinti, nors apie tai nebuvai nei pagalvojęs. Išteisins tik tuo atveju, jei sutiks kitus šnipinėti. Suimtųjų mėnesiams uždaro į vienutę (karcerį), kurioje jis negali nei atsistoti ir be jokio maisto laikomas tol, kol palūžta. Kankinimo įrankių yra įvairiausių. Nenuostabu, kad labai daug žuva ar išproptėja. Teisme jokio gynimo. Kiekvienam nemažiau 10 metų Sibiro katorgos. Kol Sibirį pasiekė išėina mėnuo laiko. Pakeliui daugelis miršta, nes vėžami uždarytuose galvijiniuose vagonuose be maisto, dažnai ir be vandens. Vasarą karščiai, žiemą šalčiai parvargius pribaiigia. Sibire temperatūra žiemą siekia iki 50 laipsnių šalčio. Be šiltų drabužių ilgai išsilaikyti nebeįmanoma. Paprastai daugiau 5 metų Sibiro katorgos maža kas išlaiko. Iš Sibiro katorgos paleidžiami kartais tik visiškai invalidai, kad tėvynėje baigtų savo kancios dienas.

17. Tikinčiųjų padėtis.

Tikintysis darbininkas ar tarnautojas visai spaudžiamas. Aukštesnės vietos ar geresnio darbo niekas negauna. Pakenciamas tik dėl kadrų stokos. Lietuvos žemdirbys, kaimo žmogus yra ypač religingas. Dirbdamas savo žemės sklype, valdžios agentams yra sunkiai prieinamas. Turtuolių ūkininkų Lietuvoje beveik nebuvo. Daugiausiai smulkūs ūkininkai. Nuo ryto iki vakaro jie patys dirbo, kad pragyventų. Tačiau bolševikinė žemės reforma ir tą darbštų ūkininką palietė. Apkaltino jį bendradarbiavimu su vokiečiais ar kitaip ir atėmė dalį žemės, nežinot, kad atimtoji žemė dirvonuoja. Už smulkmenas, o dažnai nežinia už ką, pritaiko „buožės“ vardą. Buožės nebėsaugos joks įstatymas. Buožė yra kiekvienas tikras lietuvis, nežinot, ar jis yra ūkininkas, ar jis paprastas darbininkas, ar invalidas senelis. Ūkininkas kantrus, per naktis dirba, kad tik būtų savo žemėje. Nors kaip valdžia spaudžia prievolemis, jis vis dėlto gali šį tą nuslepti ir geriau gyventi už kitų profesijų žmones. Todėl 1947 m. valdžia mano suvaryti visus į kolchozus, kad kiekvienas dirbtų už pusbadį gyvenimą ir be pragyvenimo nieku kitu nesirūpintų, o tada lengviau būtų kontroliuojamas ir valstybė galėtų gauti dar didesnę pelną. Tarybų Sąjungoje viskas yra valdžios, privataus — nieko. Visi, ar tai darbininkas,

ar tarnautojas, ar žemdirbys, jei nenori mirti bado, turi iš valdžios „vogti“. Alga yra maža, tik kelioms dienoms pragyventi. Todėl vagiama, kur tik pakliūva. Ir tai nėra jokia gėda.

18. Komunistų partija.

Nors didžiausiu smurtu terorizuoja lietuvius, tačiau lietuvis stipriai laikosi savo tikėjimo ir tėvų žemės. Komunistų partijos eilės ne auga. Lietuvis ir privilegijų skatinamas, nepripisėda. Partijoj daugiausiai kitatikiai, visokie svieto pereinėjai, netvarkingo gyvenimo žmonės, kurie gauria geriausiai atlyginimą ir visokio priedo. Kaip partijos žmonės, kur nors prieina, tuojais įvyksta skandalingi išiekyvojimai. Parsidavėliai partijai yra be balso, yra tik Maskvos ruporai kaip Maskva įsako, taip jie ir kalba. Už jų pečių visada stovi rusai. Visa lietuvių dauguma vertėsi miršta, negu sutinka okupantų vergauti ar savo tautiečius išdavinti. Dažnas vaizdas, kaip surakinti jaunuoliai eina Sibiro katorgą pakeltomis galvomis ir šaukdami — „Tegyvuoją laisva Lietuva“!

19. Propaganda.

Vietos ir užsienio propaganda šaukia apie didžiausią Tarybų Sąjungoje kulto laisvę. Piktiausias melas parduodamas už tikriausią tiesą. Pinigai čia nesigaila. Kino kronikose vaizduoja gražiausią gyvenimą. O kaip žiauri tikrovė. Mūsų senus profesorius privertė kalbėti užsieniui. Mėnesius, metus terorizuoja, kol paverčia bevaliais ruporais kalbėti tą, ką parašė Maskva. Vaikai, žmona, giminės atsako už jo mažiausią nukrypimą kalboje ar balso intonacijoje. Žvalgyba per 30 m. išmoko klastoti parašus, o žmonės nieko nematyti, nieko negirdėti, išsėkyrus tik tą, ką valdžia įsako. Žmogus pasidaro automatas. Jo visas turtas, — ką ant pečių gali panešti. Gyvenamoji vieta, šeima, vaikai, — nesvarbu. Jie gyvena taip, kaip bus lemta. Svarbiausia — šandien pavalgyti ir kaip nors išsimiegoti, o kas darosi pasaulyje — nesvarbu. Valdžia pasakys, ką galvoti, ką kalbėti, kada ranką kelti, kada ploti, kada kitus smerkti, kada girti ir kada juoktis. Tam juk valdžia, kitaip — turėsimės nemalonumų. Kai valdžios pareigūnas kalba nesamones, kas man, — matyt, taip reikia. Ploja visi, ploty ir aš. Štai dvidešimtojo amžiaus žmogus „laisviausias Tarybų Sąjungos pilietis“. Tokiu automatu nori ir mus, lietuvius, padaryti. Joks kultūringas žmogus tokio dvasios bankroto nesupras, deja, taip yra. Tokio žmogus būsenos neįmanoma aprašyti. Tik ją išgyvenant galima suprasti. Ir tai per ilgą laiką žmogus imi savęs nesuprasti, atrodo, kad taip ir gerai yra, kad visur kitur yra tik vergija, o tik čia tikra laisvė. Tiems, kurie lankosi iš užsienio, propagandistai nori net čekistus, didžiausius budelių dievobaimingai bažnyčioje suklūpyti, kad tik užsienieji apgaugtų.

20. Persekiojamų kovų rezultatai.

Trejų metų lietuvių religinė — tautinė kova davė baisius rezultatus, visur smurtas, baimė, kraujas, kancija. Daugiau kaip 100,000 tikinčiųjų nukankinta arba iš bado ir šalčio Sibire mirė. Kasdien naujos

aukos. Nėra namų, kuriuose nebūtų ašarų. 40% kunigų, tai yra daugiau kaip 400, Sibiro katorgoje arba pogrindyje slapstosi. Visoje Lietuvoje tėra likęs tik vienas laisvas vyskupas. Du mire (Karavičius ir Karosas), keturi suimti (Borisevičius, Matulionis, Ramanauskas ir Reiny). Kurijos suspaustos. Seminarija vos gyva, vienuolynai sunaikinti arba žiauriai išblaškyti. Niekas nežino, kada žvalgyba pabėls į duris. Kad tik užsienis nesužinotų, viskas daroma didžiausioje tyloje.

Taip praktikoje atrodo Stalino konstitucijos iškilmingai garantuota religijos kulto laisvė. Visur ir viskas tik dėl užsienio propagandos. Praktiškai religija neturi jokios laisvės, kaip ir kiekvienas Tarybų Sąjungos žmogus. Jei kartais duodamas mažytis, lyg ir laisvės, spindulėlis, tai ir jis okupantų duodamas didesniam komunizmo sustiprinimui ir didesnei užsienio propagandai. Praktikoje didieji suvaržymai nėra tiek bausis, kaip kasdieninė baimė provokacijų, nuolatinis sekimas ir tas bausis netikrumas.

Jau treji metai, kaip mes esame toje mirtinoje kovoje. Kovoje, kaip tik galime. Jei nesigintume, seniai mūsų nebūtų. Mūsų tukstanciai jaunimo, vyrų ir mergaičių ir net senų yra miškuose. Okupantai miškų bijo. Ten dar yra mūsų laisvė. Ką mes kenčiame, gali suprasti tik tas, kas pats išgyveno. Okupantas yra azijatas, žveris, ne žmogus. Kai azijatas pasijunta galinas, jis yra bausis. Jo abskurizmas, žiaurumas, kraujo troškimas, siautulys, naikinimo manija yra be ribų. Kai pasaulis kietai jam kalba, kai pajunta pavojų, tada, kaip plėšrusis žveris, medžiotojų apstotais, valandėlei iš baimės apsimista. Jei pasaulyje kariais apie komunizmo darbus kalba žiaurokai, kitiems atrodo per dėtą. Tiems, kurie išgyveno tą naikinimo siautulį, kelia stebėjimąsi, kaip pasaulyje mažai žinoma apie komunizmą. Kaip nori, taip tegul kalba, leidžia plačiausiai vaizduotei pasireikšti ir tai toli gražu nepilysta tikrove. Velkami per laukus prie sunkvežimio pririšti lavonai, suguldomi prie bažnyčių, — tai vis kiti pagądinimai. Vyrai ir mergaitės nuogi, subadyti guli ištisas dienas tol, kol motinos ar vaikai nebeišlaiko prie savo brangių lavonų. Tada prasideda baisūs persekiojimai, net ligi kelintų kartų. Kai kas mano, kad yra geriau, jei užsienis okupantų neerzina. Netiesa. Mums blogiau nebus. Ir taip viskas sunaikinta, sudeginta, žmonės išvaikyti. Mes visko nustojome, o gyvybę mokėsimės brangiai parduoti.

Šventasis Tėvas, mes žinome šį dienų Jums užkrautus rūpesčius. Tačiau vardan mūsų iškentėtų kantių, mes drįstame, kaip savo katalikų Vado, prašyti užtarimo. Mes nebeturime kaimynų, kuriems galėtumėm patikėti savo ir tautos ateitį. Iš visų pusių mūsų supa okupantas. Jūs Šventenybės vadovaujami, katalikiškos Lietuvos vaikai, vieninteliai esame čekistams duoti medžiagos. Kai šis raštas Jus pasiekia, gal mūsų nebebus. Kol ji nuneš, daug nešantiųjų pervers čekistų kulka.

Šventasis Tėve, mums, mirštantiesiems už Religiją ir Tautos laisvę suteik palaiminimą. Tegyvuoją gyvųjų ir mirusiųjų Viešpata Jėzus Kristus. Lietuvos Respublikos Rymo Katalikai

dažnai klausime, kur dingio kultūringo pasaulio tautos, kur yra šimtai milijonų pasaulio krikščionių? Ar jie nežino, kaip broliai ir seserys krikščionys yra naikinami? Ar nebėra pasaulyje teisybės mylėtoja, Didžiųjų Žmonių. Ar pasaulio krikščionys užsūdo apgaulingą suraminimo miegą ir tiki, kad mus sunaikinus ordo sustos? Ne. Du šimtai milijonų įvairių Tarybų Sąjungos tautų žmonių, kaip ir mes, kala dieną ir naktį ginklus pavergti pasauliui. Ir šandien už mūsų dienos ir nakties darbų šelpia graikų sukilėlius, įvairius pasaulio streikininčius. Jau šandien azijatas yra užgrobes pusę Europos ir ją perdirba. Greit bus pasaulio kovos momentas ir vargas snūduriuojantiems. Bolševizmas pasiruošęs pasaulio civilizacijai, kultūrai ir krikščionybę sunaikinti. Neklysk — bolševizmas laukia patogaus momento. Savęs neapgaudinėkime — bolševizmas yra stipresnis, negu daugelis mano. Atomine energija pasaulį migd. Bolševizmas greit turės neblogesnių ginklų.

Šventasis Tėve,

1. Mes prašome paskelbti pasaulio tikintiesiems Lietuvių dieną, kaip padarė garbingos atminties Benediktas XV 1917 metais. Tegul pasaulis pamato lietuvių katalikų kancias, persekiojimus ir vargus, surengtus XX amžiaus bedievybės.

2. Mes maldauname Jūsų Šventenybės lietuvių tautai viešos paguodos ir suraminimo žodžio. Mes pakeliame Jūsų Šventenybę, už vienybę su Jumis milžiniškas auksas. Tėve, tark suraminimo žodį, kaip kitados Romos kolizijoje, pirmasis Popiežius Šv. Petras. Tėve, mes nemaziau kenciname dėl Motinos Romos Katalikų Bažnyčios.

3. Mes prašome kokių nors būdu perduoti Suvienytos Nacijoms mūsų skundą, gal tautų vadai padarys galą mūsų kancioms.

4. Mes prašome lietuvišką radio valandėlę padąžinti ir pagyvinti. Tegul ji duoda daugiau žinių apie mūsų kancias. Ar gi mes, aukodamiesi už savo šventą tikėjimą, nesame to verti? Juk mūsų 100,000 žmonių nukankinti arba Sibiro katorgoje laukia mirties daugiausiai tik todėl, kad neišniekino savo Tėvų Žemės tikėjimo ir neišdavinojo savo tautiečių.

Šventasis Tėve, mes tikimės būti išklausyti. Mes daug ir labai daug iškentėjome dėl šventojo tikėjimo, dėl ištikimumo Apaštala Sostui. Todėl turime vilties tikėtis Jūsų pagalbos. Mes mirštame, bet mirdami norime girdėti Jūsų paguodos žodį ir pasaulio katalikų suraminimą, kad mūsų vaikai daugiau nebekentės dvasios vergijos. Mes tikime, kad Jūsų galingas žodis pajudins laisvę mylinčių tautų vadus iš susnūdimo. Šventasis Tėve, mūsų raštas nėra toks, kokį norėtume parašyti. Rašome pogrindyje, prie mirgančios lemputės, kas valandėlę laukdami čekistų. Tytiomis nežymime vietų ir asmenų, nenorėdami čekistams duoti medžiagos. Kai šis raštas Jus pasiekia, gal mūsų nebebus. Kol ji nuneš, daug nešantiųjų pervers čekistų kulka.

Šventasis Tėve, mums, mirštantiesiems už Religiją ir Tautos laisvę suteik palaiminimą.

Tegyvuoją gyvųjų ir mirusiųjų Viešpata Jėzus Kristus. Lietuvos Respublikos Rymo Katalikai

Anatolijus Kairys

MANO ANGELAI

Po žemę vaikšto angelai —
Yra šventų ir puolusių.
Visi atrodo jie baltai —
Tarp jų ir savo aš rasiu.

Jis palydės į šen ir ten,
Ir tiesiai, ir ratu aplink —
Be mokesčio tarnaus kasdien
Ir vieno nepalikis, Die gink.

Su šiuo ir su kitais einu,
Sventais ir apsišaukeliais —
Diena-naktis, šviesu-tamsu
Vilties nugairintais keliais.

Kas puolęs, kas nepuolęs jų
Aš niekad nesužinosiu —
Iš pagarbos ir jėms, ir sau
Jų vardo nepakartosiu.

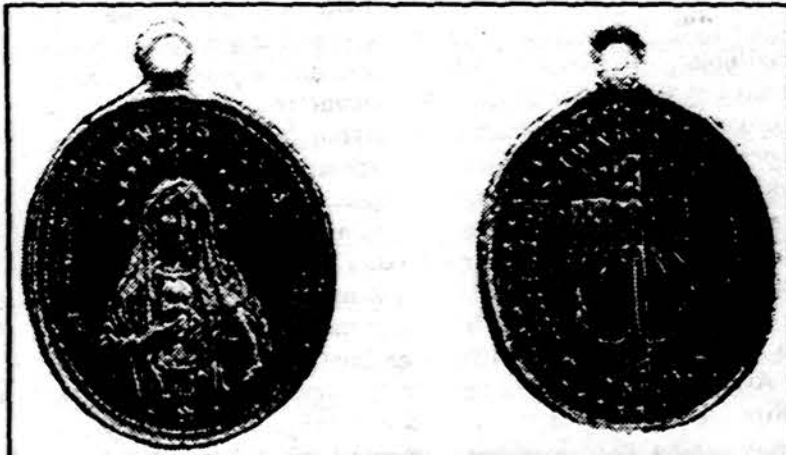
Žemaičių vyskupystės muziejus — vyskupo M. Valančiaus jubiliejui

Šiais metais Lietuva mini didžiojo žemaičių Ganytojo, vyskupo Motiejaus Valančiaus gimimo 200-ąsias metines. Įvairūs renginiai vyksta daugelyje vietovių, susijusių su vyskupo gyvenimu ir veikla. Išstius metus didžiojo Ganytojo jubiliejų mini Varniai, kuriuose vyskupas M. Valančius yra praleidęs ilgiausią ir reikšmingiausią savo misijos laikotarpį. Varniuose, Žemaičių vyskupystės muziejuje, buvo surengta mokslinė konferencija, vyskupo vardo mokykloje vyko jubiliejui skirti skaitymai.

Visos Lietuvos masto vyskupo M. Valančiaus gimimo 200-ųjų metinių minėjimas Varniuose vyksta birželio 29 dieną, per Šv. Apaštala Petro ir Povilo atliadus. Jį rengia Lie-

tuvos vyskupų konferencija, Žemaičių vyskupystės muziejus, Varnių parapija ir se-niūnija.

Vyskupo M. Valančiaus jubiliejaus proga Žemaičių vyskupystės muziejus, kaip sakė jo direktorius Antanas Ivinakis, išleido šešių atvirėlaikių rinkinį, reprezentuojantį Varnių kultūros įžymybes. Taip pat nukaldinta vyskupo M. Valančiaus 1858 metų blaivystės medalikė kopijū. Jų galės įsigyti muziejaus lankytojai, turistai, vietiniai gyventojai. Muziejus sukūrė ir savo interneto svetainę (www.varniai-museum.lt). Minėjimo dieną muziejuje bus atidaroma paroda „Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius“, parengta kartu su Nacionaline M. Mažvydo biblioteka. (Ela)

Blaivybės sąjūdžio medalikai (1858 m.)

Žada paramą užsienio lietuvių bendruomenėms

Savaitraštis *Literatūra ir menas* paskelbė keletą metų ruoštas ir nesenai vyriausybės patvirtintas Lietuvos kultūros politikos nuostatas.

Nuostatos tarp kitų kultūros paveldo ir jo kultūrinės vertės išsaugojimo uždavinių, numatyta ir parama užsienio lietuvių bendruomenėms. Nuostatos sakoma, kad užsienyje gyvenančių lietuvių kultūra yra neatskiriama Lietuvos kultūros dalis. Valstybė teikia paramą lietuvių bendruomenėms ir organizacijoms, siekiantioms išsaugoti tautinį tapatumą, kultūrą, gimtąją kalbą.

Numatyta tokia parama užsienio lietuvių bendruomenėms ir organizacijoms: remti ir įgyvendinti paramos užsienio lietuvių bendruomenės programas; sudaryti są-

lygas užsienio lietuviams palaikyti ir stiprinti ryšius su Lietuva, dalyvauti šalies kultūros gyvenime.

Tarp lietuvių kalbos apsaugos uždavinių numatyti ir šie: sukurti lietuvių kalbos apsaugai būtiną teisingą bažę; rengti ir įgyvendinti lietuvių kalbos tyrimų ir išsaugojimo programas; ugdyti visuomenės poreikį vartoti taisyklingą lietuvių kalbą.

Už nuostatų įgyvendinimą atsako Lietuvos vyriausybė ir jos igaliojtos valstybės valdymo institucijos. Lietuvos Kultūros ministras turi kasmet pateikti vyriausybei kasmetinį pranešimą apie krašto kultūros būklę ir nuostatų įgyvendinimą.

Algimantas A. Naujokaitis

Filmas apie Brazilijos lietuvius

Neseniai viešėdamas New Yorke, sužinojau naują — čia gyvena naujosios išeivijos bangos mūsų tautietis filminkas, Jono Meko mokinyš Julius Žizliauskas. Žiz, kartu su savo niujorkiečių kolega Fabiano Canosa baigia filmą „Eldorado“, skirtą Brazilijos atradimo 500 metų sukaktiui. Filmo pagrindas — 1924–1929 metais iš Lietuvos į šią Pietų Amerikos šalį emigravusių mūsų tautiečių likimai.

— Daugelis jų važiuojo palikę tėvynę, tikėdamiesi rasti laimės šaltį — Eldorado, bet Alfonso Nykos Niliūno to paties pavadinimo eilėraščių žodžiais, jos nerado niekas, — kalbėjo J. Žiz.

Jis parodė šio filmo būsimajai premjerai skirtą plakatinį atviruką, nusakantį filmo bruožus. Anų laikų basa, vargana lietuvių valstiečio šeima, galbūt nusifotografavusi prieš pat išvykimą į Braziliją, stovi prie seno savo tėvų ir protėvių statyto namo, o ant jų pečių, tarsi vanagai, tupi didžiuliai Lotynų Amerikos paukščiai — kraujo spalva nudažytos papugos, nagais įsisiurbusios į jų kūnus.

Julius Žiz.

Brazilijoje filmuojant šią 80 minučių juostą, J. Žiz aplankė anuos emigracijos laikus dar prisimenančią, 91-sius metus skaičiuojančią Oną Kilčiauskienę, kitus vyresnės kartos Brazilijos lietuvius ir jų palikuonis Rio de Janeiro, New Yorko ir Vilniaus archyvuose vartė senus dokumentus. Atsiskleidė skaudūs ir Braziliją emigravusių mūsų tautiečių likimai, kuriuos poetinėmis kino priemonėmis stengėsi atkurti J. Žiz ir kiti šio filmo kūrėjai.

Praejusio amžiaus trečiąme

dešimtmetyje tuometinė Brazilijos valdžia, ingnoruodama juodaodžius (vergovė šioj šalyje buvo panaikinta tik 1888 m.), siekdama turėti daugiau baltosios rasės gyventojų, stengėsi iš Europos, ypač Baltijos valstybių, atsivilioti daugiau šeimų. Karo ir nepriklausomybės kovų išvarginta, nuniokota Lietuva, ypač kaimo žmonės, tais laikais išgyveno daug nepriekingų, tuo pasinaudodami, emigracinių agentūrų gerai apmokami agentai, niekieno nekludodami, viliojo viliojo Lietuvos gyventojus, ypač nusikurdusius kaimų ir miestelių gyventojus įsigyti laivakartes („šipkartes“) ir vykti į gražiomis spalvomis piešiamą Braziliją, žadėdami ten ir uždarbį, ir žemės. J. Žiz duomenimis, vien 1924 m. Lietuvoje vykę apie 20 emigracijos kompanijų.

Pardavę savo žemes, trobas, gyvulius, Lietuvos gyventojai, patikėję gražiais agentų pažadais, būriais išvykdavo į tą „Eldorado“. Filmo kūrėjai, remdamiesi archyvais, sakė, kad tais laikais į Braziliją emigravo apie 30,000 lietuvių su šeimomis. Atvykusieji būdavo atiduodami dažniausiai San Paulo, Rio de Janeiro apylinkių kavos plantacijų savininkų valion.

— Filme stengėmės parodyti sunkų, vergišką emigrantų darbą ir buitį, beteise padėti kavos plantacijose. Net maisto produktus, apyvokos daiktus jie turėdavo skolon imti šeiminių paskirtose parduotuvėse. Kol neatidirdavo savininkų nustatytą laiką ir neatsiskaitydavo už skolas, emigrantai neturėdavo teisės išvykti už šeiminių plantacijų ribų, lyg ir tapdami jų plantatorių — fazendų — savininkų baltaisiais vergais, — aiškino J. Žiz, pridurdamas, kad filme atspindi ir tuometinių Lietuvos vyriausybės abejingas požiūris, net pasipelnymas iš masinės emigracijos į Pietų Ameriką. Filmo kadrai nukelia žiūrovus į Rio de Janeiro apylinkių seniausią Monqueira kavos plantaciją, kurioje virė konfliktai tarp plantatorių ir jų pavaldinių, buvo ypač ryški socialinė ir rasinė nelygybė. Kartu pasireiškė ir geresnio, laisvo gyvenimo vilčių kibirkštėlės.

Filmo autoriai stengėsi taip pat pavaizduoti emigrantų

Filmo „Eldorado“ plakatas — atvirukas.

pabėgimus iš kavos plantatorių, sunkų lietuvių emigrantų kūrėmą ir telkimąsi didžiausioje Pietų Amerikos San Paulo mieste bei jo priemiestuose, ypač Villa Zelina.

Filmas žiūrovus nukels ir į Vilnių, pas tuos kelis lietuvių emigrantus, kurie, užsikrėtę komunistine propaganda, apie 1956 metus buvo parvilioti su šeimomis grįžti į tariamai laisvą ir klestinčią sovietinę Lietuvą. Kai sovietinės imperijos pasienyje iš jų buvo atimti netgi Brazilijos pasai, dalis jų ėmė atsipeikėti ir suprasti, kad jie, lyg anų laikų emigracijų kampanijų suviloti, pateko į pinkles. Daugelis mėgino iš to komunistinio „rojaus“ išsiveržti, grįžti atgal į Braziliją, bet jiems pastojų kelią geležinė uždanga. Filme praskambą tėvų prakeikimas sau patiem, kad jie, patikėję komunistine propaganda ir melu, savo vaikus atitempė į prąžtį, į tą blogio imperiją. Apie tai filme prabyla, liudija Linas Valbasys, kiti, iki šiol Vilniuje tebegyvenantys, senieji emigrantai.

Filme yra ir šviesių spalvų. Tai kadrai apie San Paulo ir jų priemiestuose tebegyvenančius Brazilijos lietuvius, senųjų emigrantų palikuonis. Vienas filmo kūrėjų — J. Žiz sakė, kad vien Villa Zelina dar gyvena apie 3,000 anų laikų emigrantų palikuonių. Vieni jų nutautėję, bet nemaža dalis išlaikė lietuvių. Jie lietuviškai ne tik kalbėjo, bet ir dainuoja, jaunimas susibūręs į tautinių šokių ratelį „Rambynas“. Filme, be abejo, pamatysime ir Villa Zelina mūsų tautiečių įrengtą, Lietuvos vardu pavadintą nedidelę aikštę, kurioje Brazilijos lietuviai pastatė laisvės paminklą, nusizūrėtą į Kaune atstatytą tokio pat pavadinimo J. Žikaro skulptūrą, skirtą Lietuvos nepriklausomybei. Filme, greta brazilškų, skamba ir lietuviškos dainos.

J. Žiz sakė, kad Brazilijoje filmas dabar baigiamas montuoti, jis numatomas rodyti rugsėjo-spalio mėnesiais Rio de Janeiro vykstančiame tarptautiniame kino festivalyje. Tikėkimės, kad vėliau filmas pasieks ir JAV kino ekranus, jį galės pamatyti Amerikos lietuviai.

Tikras kaukių balius Trakų pilyje

Senosios Trakų pilies kiemas tokio didžiulio kaukių balius tikriausiai dar niekada nėra regėjęs. Taip apie būsimąjį spektaklį, G. Verdi operą „Kaukių balius“ — kalbėjo jo kūrėjai birželio 25 d. Slaptojoje pilies menėje surengtoje spaudos konferencijoje.

Šis pastatymas — bendras Vilniaus festivalio ir Nacionalinio operos ir baleto teatro projektas. Jį įgyvendina tarptautinė grupė.

Spektaklio režisierė Dalia Ibelhauptaitė, šiuo metu gyvenanti Didžiojoje Britanijoje, tai net kelių svajonių įsikūnijimas — jos sugrįžimas į namus. Net penkiolika metų režisierė laukė galimybės statyti spektaklį Lietuvoje. Įgyvendinta ir kita jos svajonė — dirbti kartu su dirigentu Gintaru Rinkevičiumi. Režisierė taip pat prisipažino, kad ją seniai viliojusi ir kostiumų dailininko Juozo Statkevičiaus drąsa, beribė jo fantazija. Su „Kaukių balius“ scenografu ir šviesų dailininku Peter Mumford (Didžioji Britanija) Dalia Ibelhauptaitė jau yra staciūsi septynis spektaklius. Su choreografu Jonathan Lunn (Didžioji Britanija) taip pat yra kartu dirbusi.

Paklausta apie spektaklio koncepciją, režisierė pasiūlė kiekvienam padaryti savo išvadą po premjeros, pridurdama, kad mėgstanti kalbėti darbais, o ne žodžiais. „Kaukių balius“, sakė ji, — puiki opera. Vengdami istoriškumo, spektaklio kūrėjai veiksma perkelią į dvidešimtojo amžiaus pradžią. Nors operoje daug tragedijos, bet yra ir didelis kaukių balius. Tad mes visi, sakė ji, vieningai siekiame, kad Trakų pilies kieme būtų įspūdinga šventė.

Į klausimą, kodėl ėmėsi šio darbo, kiekvienas spektaklio kūrėjų atsakė beveik vienodai, pabrėždami, kad renkami tuos projektus, kur turi galimybę dirbti kartu su jiems įdomiais žmonėmis. Spektaklio dirigentas G. Rinkevičius gyrė nacionalinės operos orkestrą, kostiumų dailininkas J. Statkevičius, skaičiuodamas, kiek jam prireikė karolių, plunksnų, kailių, tinklinių kojinių ir t.t., džiaugėsi taikiai įveikęs pradžioje buvusį pasiprieši-

nimą trumpiems sijonams. Scenografas Peter Mumford negali atsigerėti Trakų pilies kiemo erdve, privertusia jį kitaip galvoti, „daryti kažką labai nekasdieniška“.

Verdi „Kaukių balius“ premjera Trakų pilies kieme — birželio 30 dieną. O kol kas piliis, kaip pasakytų istorikai, — apgulties buklės. Vandens ir žemės transportu gabenamos visokios dėžės, instrumentai, įrengimai — montuojama milžiniška scena ir visa, ką yra sugalvoję vieni kiti labai mylintys spektaklio kūrėjai.

(Elta)

Bendra Vilniaus festivalio ir Nacionalinio operos ir baleto teatro pastatymo kūrėjų grupė pasižymi ne tik aukščiausio lygio profesionalumu, bet ir kosmopolitiškumu. Spektaklio režisierė — Londone dirbanti lietuvi Dalia Ibelhauptaitė, kostiumų dailininkas — Juozas Statkevičius, choreografas — britas Johathan Lunn, scenografas ir šviesos dailininkas — vienas žymiausių Europoje šios srities specialistų Peter Mumford.

Pagrindinius vaidmenis operoje atlieka Austrijos tenoras Viktor Afanasenko, bari-tonas iš Ukrainos Roman Maiboroda, Didžiosios Britanijos sopranas Lada Biriukov, mezzosopranas iš Rusijos Irina Dolženko, jos tėvynainė sopranas Olga Kondina, Lietuvos atlikėjai Vytautas Juozapaitis, Vytautas Bakula, Liudas Norvaišas ir kiti.

Šios operos pastatymo biudžetas siekia apie 800–850,000 litų, 100,000 skirta techninei daliai (scenos įrangai, šviesoms, garsui).

G. Verdi norėjo sukurti politiškai aktualią operą, artimą italams, kovojusiems už savo šalies nepriklausomybę. Libretas buvo sukurtas pagal prancūzų dramaturgo Eugene Scribe pjesę „Gustavas III“. Tačiau, cenzūrai reikalaujant, veiksma iš Švedijos teko perkelti į Šiaurės Ameriką. Siužetą, pagrįstą istoriniu faktu — Švedijos karaliaus Gustavo III nužudymu per 1792 m. kaukių balių — taip pat teko pakoreguoti.

Režisierė D. Ibelhauptaitė nusprendė perkelti operos, kurios premjera įvyko 1859 me-

tais, veiksma į 1920-uosius metus. Pasak jos, šiuo laikotarpiu ypač aštri buvo problema, kurią režisierė pasirinko savo pastatymo leitmotyvą — menininkų ir politikos santykiai.

Todėl ir J. Statkevičiaus kostiumai bus šio laikotarpio. Juose išryškinti ir tuo metu madingų kubizmo, siurrealizmo bei kitų meno srovių motyvai. Iš viso šiam pastatymui sukurta 1,200 kostiumų. Operoje dainuos 300 žmonių, kurie persirengs keturis kartus.

Pastatyme dalyvaus Lietuvos nacionalinio operos ir baleto teatro orkestras, kuriam diriguos Gintaras Rinkevičius. Planuojama, kad nuo lapkričio mėnesio „Kaukių balius“ bus rodomas Operos ir baleto teatre.

D. Ibelhauptaitė mokėsi Maskvos valstybiniame teatrinio meno institute (GITIS) pas Mark Zacharov, vėliau dvejus metus dirbo Vilniaus valstybiniame jaunimo teatre. 1991 metais režisierė buvo pakviesta Londono Karališkojo valstybinio teatro studijos, kur vadovavo rusų klasikinių pjesių režisūros seminarams. Nuo tada ji gyvena ir dirba Londone. Jau keleri metai Ibelhauptaitė veda režisūros ir aktorių meistriskumo seminarus Londono Karališkojo valstybinio teatro studijoje, taip pat Los Angeles, CA, Olandijoje. (BNS)

PARODA „LIETUVIŲ KŪRYBA SVETUR“

Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje birželio 27 d. atidaryta didelė apžvalginė paroda „Lietuvių kūryba svetur“. Pirmą kartą visų rūšių išeivijos kūrybą apžvelgiančioje parodoje žiūrovai susipažins su JAV, Kanadoje, Australijoje, Brazilijoje, Argentinoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Lenkijoje, Rusijoje ir kitose šalyse nuo devynioliktojo amžiaus antrosios pusės kurisiais išeivijos lietuvių ir jų darbais.

Muziejuje eksponuojama parinkta medžiaga iš muziejaus fondų bei žurnalistų Vytauto Kazakevičiaus, Vilius Kavaliausko, Antano Naujokaičio, rašytojos Birutės Pukelevičiūtės, baleto kritikės Alodijos Ruzgaitės, kitų asmeninių archyvų.

Parodą sudaro įvairūs leidiniai, programos, afišos, knygos, albumai, nuotraukos, spektaklių eskizai, plokštelės, memorialiniai daiktai. Ekspozatai išdėstyti pagal šalis, kuriose dirbo, gyveno ir kūrė lietuvių menininkai. Atskiroje salėje rodomi kinematografinio Jono Meko ir pirmosios pietinės animacijos kūrėjos Grazinos Brašiūtės filmai bei spektaklių vaizdo įrašai. (ELTA)

ANYKŠČIAI

Gegužės 19 d. pagerbtas prieš penkerius metus amžnybėn iškeliaujantis kun. Kastyčio Ramanausko atminimas. Po Mišių Anykščių bažnyčioje gausus būrys tikinčiųjų pagerbti kunigo atminimą susirinko Anykščių kapinėse. Nusišviečiamas kunigo atminimui į Anykščius atvažiuo Panevėžio K. Ramanausko lopšelio-darželio bendruomenė, marijonų bendruomenė, kurią įkūrė kunigas Kastytis, jaunimo būrys, svečiai iš Vilniaus ir Kauno.

Tautiniais rūbais pasipuošusios Brazilijos lietuvaitės su filmo „Eldorado“ kūrėju režisierium J. Žizu (dešinėje) ir operatorium M. Blaudžiūnu Villa Zelinoje.

Senasis Trakų pilies kiemas birželio 30 d. pavirs Verdi operos „Kaukių balius“ scena, prie kurios įgyvendinimo prisidėjo ne tik lietuviai, bet ir kitataučiai. Nuotraukoje iš kairės: choreografas Jonathan Lunn, Trakų festivalio direktorė Rūta Prusevičienė, Nacionalinės filharmonijos gen. direktorius Egidijus Mikšys, rež. Dalia Ibelhauptaitė ir kostiumų dail. Juozas Statkevičius. Gedimino Žilinsko (Elta) nuotrauka.

Leidiniai

Išleisti Tauro apygardos partizanų dokumentai

2001 m. kovo 7 d. Lietuvos archyvų departamento salėje įvyko dokumentų rinkinio *Lietuvos partizanų Tauro apygarda. 1945-1952 m.* (sudarytoja Nijolė Maslauskienė. — V.: Lietuvos archyvų departamentas, 2000. — 585 p., iliustr. 16 p.), kuriame paskelbti Lietuvos ypatingame archyve ir buvusiose Lietuvos visuomenės organizacijų archyve saugomi Lietuvos partizanų Tauro apygardos 1945-1952 m. dokumentai, pristatymas. Tai pirmasis dokumentų rinkinys, išsamiai pasakojantis apie partizanų Tauro apygardos veiklą.

Pristatyme be sudarytojų, leidėjų ir recenzentų dalyvavo įvado vertėjas K. Almenas, PLB valdybos vicepirmininkas G. Žemkalnis, Seimo nariai A. Kašėta ir P. Jakubonis, Genocido aukų muziejaus direktoriaus pavaduotoja V. Rudienė, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Tyrimo departamento direktorius dr. A. Anušauskas, Krašto apsaugos ministerijos sekretorius G. Surgailis, Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus Marijampolėje įkūrėjas ir buvęs ilgametis direktorė, buvusi Tauro apygardos partizanų ryšininkė A. Vitulienė bei dabartinis muziejaus direktorius J. Sajauskas, istorikai ir žurnalistas.

Iki šiol dažniausiai buvo publikuoti dokumentai, saugomi Lietuvos ypatingojo archyvo KGB dokumentų skyriuje. Tyrinėtojai, nagrinėję Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo istoriją, taip pat daugiausia rėmėsi dokumentais, kurie saugomi Lietuvos ypatingame archyve, Tremties ir rezistencijos muziejaus archyve. Tačiau, kaip palyginti mažai naudojo Lietuvos visuomenės organizacijų archyve saugomus originalius Tauro apygardos ir rinkinių štabų dokumentus. Šie dokumentai yra ypatingai svarbūs pirmosios istorijos šaltinis išsamesnei Tauro apygardos ir visos Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo istorijai, nuoseklesnei jos procesui ir įvykių raidai atskleisti. Paskelbus šiuos dokumentus rinkinį, praturtėjo Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo istorijos šaltinių bazę, prasiplėtė galimybės nuodugniau ir išsamesniau tirti Tauro apygardos ir visos Lietuvos laisvės kovų istoriją.

Tauro apygarda buvo įkurta 1945 m. rugpjūčio 15 d. laikinojo Tauro apygardos štabo narių ir partizanų grupių atstovų pasitarime. Tuomet buvo nustatytos jos ribos Marijampolės, Šakių, Vilkaviškio, Lazdijų ir dalimi Alytaus bei Kauno (iki Nemuno) apskrityų; įsteigtos penkios rinktinės: Geležinio Vilko, Patrimpo, Perkūno, Stirnos ir Vy-

tauto. Apygardos ir jos rinkinių struktūra kito, atsižvelgus į Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo organizacijos struktūrą, partizaninio karo pietų Lietuvoje sąlygas. 1946 m. ir vėliau buvo panaikintos, pertvarkytos, įsteigtos naujos rinktinės, keičiami jų pavadinimai, tikslinami jų veikimo plotai. 1949 m. vasario mėnesį įsteigtas Lietuvos laisvės kovų sąjūdis, buvo pertvarkyta Tauro apygardos struktūra. Tuomet ją sudarė trys rinktinės — Vytauto, Žalgirio ir Geležinio Vilko, kurių veikimo teritorija apėmė Marijampolės, Šakių, Vilkaviškio apskritys ir dalį Kauno apskritys.

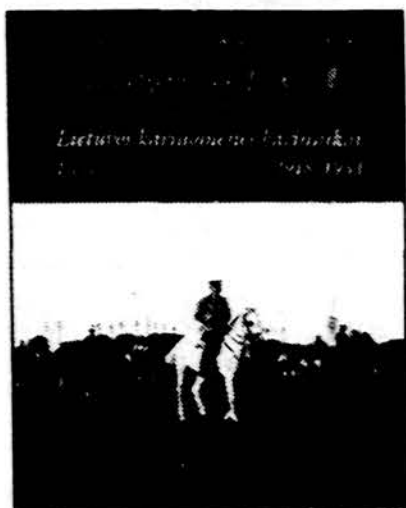
Skelbiami dokumentai atskleidžia Tauro apygardos svarbą Lietuvos laisvės kovoms, parodo jos ypatingą vietą partizaniniame kare 1944-1948 m. Tauro apygarda buvo viena iš kovingiausių ir aktyviausių, kariniu atžvilgiu gerai organizuotų partizanų apygardų. Ji 1944-1948 m. buvo Lietuvos partizanų vienybės, bendros ginkluotos pasipriešinimo organizacijos sukūrimo, jos vyriausiosios politinės ir karinės vadovybės sudarymo iniciatorė. Apygarda atliko svarbų darbą, siekdama pagrįsti Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo politinę programą, strategiją ir aktyvios partizaninės kovos taktiką. Tauro apygarda pagrindė tai, kad partizanų organizacija turi vadovauti Lietuvos išlaisvinimo kovoms ir atstovauti kovojančiai Lietuvai užsienyje.

Dokumentai atspindi politinio ginkluoto pasipriešinimo tikslus ir uždavinius, parodo tai, kad Suvalkijos partizanai stengėsi administruoti jų veikimo teritoriją, sutrukdinti okupacinės valdžios kūrimą Lietuvoje, skatinti krašto gyventojus nepripažinti okupacinio režimo ir nebendradarbiauti su juo. Sovietų valdžiai pradėjus sovietizuoti Lietuvą, Tauro apygardos partizanai ėmė organizuoti pasipriešinimą sovietų vykdiniams, ekonominiams, socialiniams, švietimo ir kultūros petvarkymams. Skelbiami dokumentai rodo, kad Tauro apygarda siekė ugdyti laisvės kovotojų ir visos lietuvių tautos valstybiinių ir pilietinių sąmoningumą, puoselėti Tėvynės laisvės ir patriotizmo idealus.

Dokumentų rinkinyje skelbiami Lietuvos partizanų Tauro apygardos štabo, Geležinio Vilko, Patrimpo, Vytauto ir Žalgirio rinkinių išlikę dokumentai, saugomi Lietuvos visuomenės organizacijų archyve, Lietuvos ypatingame archyve ir Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejuje Marijampolėje. Spaudai buvo atrinkti partizanų organizacinė veikla ir gyvenimą, svarbiausias kovines operacijas atspindintys dokumentai.

Dokumentai išdėstyti chronologiškai ir sugrupuoti pagal partizaninio karo laikotarpius. Leidinių sudaro įvadas, reziumė anglų kalba, santrumpų sąrašas, dokumentų sąrašas, dokumentai, priedai (apygardos ir rinkinių vadų sąrašas, trys rodyklės — asmenvardžių, organizacijų ir vietovardžių), iliustracijos iš Lietuvos genocido aukų muziejaus, Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus Marijampolėje, Lietuvos vi-

Nedylantis paminklas Lietuvos kariuomenei

Lietuvos kariuomenės karininkai 1918-1953 m. I tomas. Lietuvos Nacionalinio muziejaus biblioteka — 8. Vilnius. 2001 m. Redaktorės Danguolė Gudienė ir Dalia Žalienė; dailininkas Arūnas Prelgauskas. Didelio formato, kietais viršeliais, gausiai iliustruotas archyvinėmis nuotraukomis, 351 psl. leidinys. Leidyklos adresas: Lietuvos Nacionalinis muziejus, Arsenalo g. 1, 2001 Vilnius. Kaina nepažymėta.

Kadangi leidinys pažymėtas I tomu, reikia tikėtis, kad bus išleidžiami ir kiti. Kaip redakcinę komisiją knygos pradžioje pažymi: „Tolimesniu-

se leidinio tomuose alfabetine tvarka bus paskelbtos gausiai iliustruotos karininkų biografijos. Leidinys rengiamas, bendradarbiaujant Lietuvos Nacionaliniam muziejui (LNM) bei Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjungai (LKKAS)“.

Pirmasis tomas skirtas 1918-1953 m. Lietuvos kariuomenės karininkų pavardžių alfabetiniam sąvadui ir sudarytas iš dviejų dalių: 1. pirmoje spausdinami karininkų pavardžių alfabetiniai sąvadai iš 1918-1940 m.; antroje — karininkų pavardžių alfabetiniai sąvadai skirstomi pagal iškovojusios nepriklausomybės ir vėl okupuotos valstybės kariuomenės karininkų likimus.

Leidinio pradžioje yra du įvada: trumpesnis — habilit. dr. prof. Antano Tylos („Lietuvos karininkų kovų, darbo ir nelaisvės kelias“) ir platesnis — dr. Vytauto Jasulaučio („Lietuvos kariuomenė ir jos karininkai 1918-1953 metais“). Pasigendame angliškios santraukos ar viso įvado vertimų, o tai būtų labai svarbu. Galbūt tolimesniuose leidinio tomuose tuo bus pasirūpinta.

Karo muziejaus bokštas, kuriame kabo, 1924 m. Amerikos lietuvių padovanotas, Laisvės varpas. Iš knygos *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918-1953 m.*

suomenės organizacijų įstatymo ir Lietuvos istorijos instituto Bibliotekos. Knygos išleidimą finansavo Polibijaus fondas (JAV). Fondo prezidentas — prof. dr. Tomas Remeikis. Tai antroji dokumentų ir mokslinių leidinių serijos „Lietuvos kronika“ knyga.

Knyga pigiausiai galima įsigyti Lietuvos ypatingame archyve Vilniuje, Gedimino pr. 40/1.

Be jokios abejonės, tai vienas svarbiausių ir išsamesnių leidinių apie Lietuvos partizanų judėjimą, organizuotumą ir kovas. Dar nuostabiau, kad šis stambus (beveik 600 psl.) leidinys apima tik vienos partizanų apygardos — Tauro — veiklą tarp 1945 ir 1952 m. Reikia tikėtis, kad panašūs leidiniai netrukus pasirodys ir apie kitų lietuvių partizanų. Tuo būdu susidarytų tikslus vaizdas ir ateities istorikams pasidarytų patikimas istorijos šaltinis.

Tiesa, knyga gan brangi,

bet ją vertėtų aprūpinti aukštesniųjų mokyklų ir bent gimnazijų bibliotekas Lietuvoje, o studentai ir moksleiviai turėtų būti skatinami knyga pastudijuoti, rašyti temas ir platesnės apimties studijas.

Knygoje iliustracijų nedaug — vienas kitas žemėlapis ir sena nuotrauka, tačiau tai ne fotoalbumas (yra išleista ir jų), o statistinė medžiaga: autentiški dokumentai, sąrašai, vardynas. Išsamų ir platų įvadą, pasirendama įvairiais šaltiniais, parašė knygos *Lietuvos partizanų Tauro apygarda. 1945-1952* sudarytoja Nijolė Maslauskienė. Yra ir kiek sutrumpintas įvadas anglų kalba (vertėjas — Kazys Almenas).

Tai leidinys, kurį kiekvienas susipratus, savo tėvynės skaudžią, bet garbingą, istoriją branginantis, lietuvis turėtų turėti savo asmeninėje bibliotekoje (ribotas asmenų knyga skaičius gaunamas ir *Draugo* knygnylyje).

Iš knygos *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918-1953 m.*

Vertingas įnašas į lietuvių tautosakos tyrinėjimo lobyną

Jonas Balys. *Raštai. II.*

Išleido Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas: Antakalnio g. 6, 2055 Vilnius. Redakcinę komisiją sudaro Kazys Grigas, Vacys Milius ir Leonardas Sautas. Knygos leidybą paremė Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija; Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius. 2000.

Trumpoje apybraidoje apie knygos autorį Gintaras Bernevičius teigia, kad „Jonas Balys yra pirmas XX a. lietuvių mokslininkas, griežtai pozityvistškai pasukęs link lietuvių mitologijos relikvų tautosakoje. Anksčiau, su retomis išimtimis, menkai lietuvių tautosaką teismėn užsieniečiai, ypač A. Bruekneris ir A. Mierzynskis, nusiteikę ypatingai hiperkritiškai, lietuvių religinę tradiciją pristatė kaip egzotiškos, atsilikusios gentelės skurdžių vaizdinių samplaiką, kurios perteikimas šaltiniuose ir taip palydėtas kurioziškų nesupratimų. XIX a. lietuvių mitologijos tyrinėjimai, nuspalvinti romantiška dvasia, pozityvistinės kritikos neatlaikė, ir jų tąsa būtų anachronizmas... J. Balys buvo ir liko asmuo, XX a. palydėjęs lietuvių mitologijos pozityvistinę — evoliucionistinę interpretaciją, kuri buvo ir reikalinga, ir natūrali“.

Daugeliui tai netikėti dalykai

Birželio 26 d. Vilniaus pavelskų galerijos (Chodkevičių) rūmuose įvyko Juozo Mašilionio ir Stasės Petersonienės knygos *Lietuviškasis švietimas Šiaurės Amerikoje* suvertinimas. Jį organizavęs Hill & Knowlton direktorius Lietuvoje Arūnas Pemkus (gimęs

JONAS BALYS RAŠTAI II

Antrojo J. Balio *Raštų* tomo turinį sudaro: Lietuvių liaudies pasakojimai, tikiėjimų ir papročių šviesioje; Straipsniai *Lietuvių enciklopedijoje*; volkiečių kalba Baltische mythologie von Jonas Balys und Haralds Biezais; anglų kalba *Funk and Wagnalls Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend*; Recenzijos: Paaiškinimai; Rodyklės (asmenvardžių, dalykų, vietovardžių).

Tai kruopščiai paruoštas, 391 psl. (smulkiu šriftu) leidinys — vertingas įnašas į lietuvių tautosakos tyrinėjimo lobyną.

savo kalboje Amerikoje) savo kalboje pažymėjo, kad pristatoma knyga yra tas įrodymas, kurio jis negalėjo pateikti 1984 m., pirmą kartą lankydamsis Lietuvoje, kur kamantinėjusiems globėjams, kurie niekaip negalėjo suprasti, iš kur jis moka lietuviškai. Dabar stambi, Čikagoje išleista knyga mus supažindina su didį pasisveitimą liudijanti 1949-1999 m. lietuviškų mokyklų JAV ir Kanadoje istorija.

Profesorė Vanda Zaborskaitė, apžvelgdama lietuviškąją švietimo istoriją nuo pat XIX a. pradžios, liuanistinių mokyklų reikšmę išsivijimo pavidolo atskiru lietuviško švietimo liemeniu, kurio svarbą supratinam mums leidžia suvokti pristatoma knyga.

Nacionalinės Martyno Ma-

TEGALIME DŽIAUGTIS

Lituanus. The Lithuanian Quarterly. Vol. 47:2 (Summer. 2001). Vyr. redaktorė prof. Violeta Kelertienė (University of Illinois at Chicago); administratorius Arvydas Tamulis: 4545 West 63rd Str., Chicago, IL 60629-5489, USA; tel. 312-341-9396.

Žurnalas anglų kalba, išeina keturis kartus per metus, spausdinamas *Draugo* spaustuveje Čikagoje. Pastaruoju metu prieinamas ir internete (kol kas tik 1990-1995 numeriai), adresas: www.lituanus.org

Tai vienas geriausių, anglų kalba leidžiamų žurnalų, ne tik už Lietuvos ribų, bet ir tėvynėje. Medžiaga kultūrinė, mokslinė, politinė, visuomeninė temomis; vertimai labai geri (arba tiesiog rašyti angliškai). Šiame numeryje pateikiama Shawn Kerry Keys ir Alinos Nevada Diebold poezijos, išsamus straipsnis „The Self, The Familiar“ and „The Other“ in the Narrative Structure of American Lithuanian — ne tiek iš įvardžių gramatinio požiūrio, kiek jų reikšmės dabartinėje lietuvių visuomenėje, kai skaldomas ir „mes“ ir „jūs“, „mūsų“ ir „jūsų“ pavardžių, dalykų, vietovardžių.

Tai kruopščiai paruoštas, 391 psl. (smulkiu šriftu) leidinys — vertingas įnašas į lietuvių tautosakos tyrinėjimo lobyną.

Žurnalas įdomus ir nelietuvių kilmės mūsų pažįstamiems, ir kiek prasčiau lietuvių kalbą mokantiems sa-

vydo bibliotekoms. Lituanistinio skyriaus vedėja Silvija Velačienė, kaip turinti didelę darbo su knygomis patirtį, pažadėjo, kad *Lietuviškojo švietimo Šiaurės Amerikoje* knygos laukia didelė ateitis. Paskutiniuoju metu tai iškilusias išsivijimo leidinį, kurio platinimą Lietuvoje vykdo Nacionalinė M. Mažvydo biblioteka. Šiandien Lietuva yra pasiekę apie 200 tūkst. knygos egzempliorių. Reikia pabrėžti, kad, nors daugeliui ji labai brangi išsivijimo, bet ypač reikalinga čia, Lietuvoje, nes teikia progą pažinti bei įsisauginti kultūrinę — tautinę veiksmą ne tik etninės žemės, bet ir plačiame pasaulyje. Reikia pripažinti, kad daugeliui čionykščių tai pakankamai nauji ir netikėti dalykai. Žilvinas Beliauskas